

Ο ρόλος των καταφυγίων στη διατήρηση της δασικής χλωρίδας και βλάστησης υπό συνθήκες κλιματικής αλλαγής

Παναγιώτης Τρίγκας

Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Επιστήμης Φυτικής Παραγωγής, Εργαστήριο
Συστηματικής Βοτανικής

Περίληψη

Ο όρος “καταφύγιο” (refugium) χρησιμοποιείται ευρέως σε όλο το φάσμα των βιολογικών επιστημών. Η αρχική χρήση του όρου αναφερόταν σε περιοχές περιορισμένης γεωγραφικής έκτασης, όπου συστατικά στοιχεία του βιόκοσμου κατάφεραν να επιβιώσουν κατά τη διάρκεια της τελευταίας παγετώδους περιόδου και από τις οποίες στη συνέχεια, όταν οι κλιματικές συνθήκες έγιναν ευνοϊκότερες, μπόρεσαν να εξαπλωθούν και πάλι. Η έννοια του όρου έχει διευρυνθεί σήμερα και περιλαμβάνει περιοχές όπου οι περιβαλλοντικές παράμετροι παραμένουν σταθερές, επιτρέποντας την επιβίωση των ειδών, ενώ το ευρύτερο βιοτικό και αβιοτικό περιβάλλον αλλάζει. Όλο και συχνότερα, τα τελευταία χρόνια, ο όρος “καταφύγιο” χρησιμοποιείται για να περιγράψει περιοχές που πρέπει να προστατευθούν, ώστε να μειωθούν οι επιπτώσεις από την αναμενόμενη αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα.

Η επικρατούσα σήμερα άποψη είναι ότι κατά τη διάρκεια των παγετωδών περιόδων του Πλειστοκαίνου πολυάριθμα φυτικά είδη κατάφεραν να διατηρήσουν πληθυσμούς σε κατάλληλες θέσεις στα μεσαία υψόμετρα και σε υγρές μικροθέσεις σε παράκτιες και πεδινές περιοχές της Νότιας Ευρώπης. Από αυτές τις περιοχές ξεκίνησε ο αποικισμός της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης κατά τις μεσοπαγετώδεις περιόδους. Το κρίσιμο ερώτημα που τίθεται σε αυτό το σημείο είναι το εξής: γνωρίζοντας σε σημαντικό βαθμό τις θέσεις και τις λειτουργίες των καταφυγίων κατά τις παγετώδεις και μεσοπαγετώδεις περιόδους, θα μπορούσαμε να προσδιορίσουμε χωρικά τα καταφύγια για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας ενόψει της αναμενόμενης κλιματικής αλλαγής; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν είναι απλή, μιας και ο προσδιορισμός των καταφυγίων που θα προστατέψουν τα περισσότερα είδη ή ένα μεγάλο αριθμό ειδών παραμένει ένα πολύπλοκο και δύσκολο εγχείρημα, λόγω των μεγάλων διακυμάνσεων στις κλιματικές και βιοτικές απαιτήσεις μεταξύ των ειδών. Τα εργαλεία που έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας για αυτόν το σκοπό προέρχονται από τους χώρους της παλαιοβιολογίας, της οικολογίας, της γενετικής και της κλιματολογίας. Η απώλεια ή/και η αντικατάσταση ειδών λόγω της κλιματικής αλλαγής αναμένεται να είναι μεγαλύτερη στις ορεινές περιοχές της Νότιας Ευρώπης. Τα υψηλά ποσοστά ενδημισμού στις κορυφές των μεσογειακών ορέων αυξάνουν σημαντικά τον κίνδυνο μαζικών εξαφανίσεων ειδών μέσα στις επόμενες δεκαετίες και ο προσδιορισμός των καταφυγίων για αυτά τα είδη έχει βαρύνουσα σημασία για τη διατήρησή τους.